

Persbo

Sammandrag: En utredning av släktförhållandena i Persbo i Grangärde socken på 1500- och 1600-talen.

Artikeln publicerades ursprungligen i *Släktforskaren*, medlemsblad för Västerbergslagens släktforskare 1 (1981), sid. 4-7.

Författare: Anders Winroth

Första publiceringsdatum: 1981

e-post: Anders.Winroth@Yale.edu

Redaktör: Anders Ryberg

SGS dokumentnummer: SGS1A4-A

SGS publikation och nr: Genealogiska Nätbiblioteket, 2005: 1

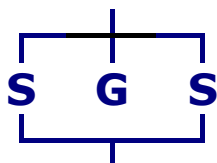
ISSN: 1653-1337

SGS utgivningsdatum: 2005-05-15

Nyckelord: Dalarna, 1500-tal, 1600-tal, allmoge, bygdegenealogi

© Svenska Genealogiska Samfundet, Vadstena. Delar av artikeln får citeras eller kopieras om källan anges.

Källangivelse: Anders Winroth, *Persbo*, Genealogiska Nätbiblioteket, 2005: 1, SGS Nätpublikationer, Svenska Genealogiska Samfundet, Vadstena, SGS1A4-A, ISSN 1653-1337, <http://www.sgsf.org>

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	2
Persbo	3
Bilaga A Släkttavlor	5
A.1 Släkttavla, del 1	5
A.2 Släkttavla, del 2	6
Bilaga B Rättelser och kompletteringar	7
B.1 Kompletteringar vid SGS publicering	7
B.2 Rättelser	7
Källförteckning	8
Person- och ortsregister	9
Bilaga C Originalutgåva i skannad form	11

Persbo

Anders Winroth

Persbo är en liten by som ligger 5 km norr om Ludvika. Som för de andra byarna i Grangärde och Ludvika socknar är dess äldsta historia döljd i mörker. Det enda säkra man kan säga är att byns förste bebyggare bör ha hetat Per. 1539 kastas dock en ljusglimt över byn. I den äldsta jordeboken får man nämligen veta att byn då ägdes av Lasse Persson och Bengt. Efter 1539 kommer jordeböckerna regelbundet, och man får reda på nya ägare allt eftersom. Emedan byn är liten är det förhållandevis lätt att knyta ihop släktskapsband mellan de olika ägarna.

I domböckerna får man sedan en mycket värdefull komplettering. På några ställen förekommer tom hela genealogier. Med hjälp av dombooken kan man kasta en liten ljusstråle längre tillbaks i tiden än till 1539. På två ställen uppges nämligen att den ovannämnde Bengts far hette Nils Jonsson. Efter ytterligare utredande i domböcker, jordeböcker, mantalslängder och kyrkoböcker m m har släkttavlan i bilaga A kunnat sammanställas. (Uppgifterna rörande Vad i Söderbärke är hämtade från Hans Gillingstams artikel "Byn Vad i Söderbärke" i Släkt och Hävd 1971:1.) Jag skall nu försöka meddela lite närmare upplysningar om några av de i släkttavlan nämnda.

Persbos äldste kände inbyggare hette alltså Nils Jonsson. Han torde vara född i mitten av 1400-talet, och död före 1539. Det tycks vara till honom som Jon Anderssons i Sörvik får pantsatt sitt hemman. Jon Andersson och hans bröder lånade 1549 pengar av kronan för att lösa igen hemmanet. De tycks emellertid inte löst igen hela hemmanet. Nils Jonssons söner Bengt och Per får nämligen 1550 fasta (lagfart) på "Storeteckt" och "Munkebakka" i Sörvik, vilka deras "ffadr hadhe j pant" av Jons far. Också det faktum att Nils' son Per flyttade till Sörvik tyder på detta.

Nils Jonssons andre son Bengt var nämndeman åtminstone 1550-1557. Nämndemän var också Bengts bror Per, dennes son Lasse, samt Halvar Larsson. Bengt anklagades 1550 av bergsfogden i Västerbergslagen Lasse Ravalsson för att ha gjort osmundsjärn som vägde för litet. Han erkände också detta och fick böta 40 mark. I 1571 års längd över Älvsborgs lösen förekommer Jon Larsson [R4][R5], en sonsons

son till Nils Jonsson. Han är då taxerad till 378 mark och 2 öre, vilket innebär en fjärdeplats av femtio taxerade. Även Jon var nämndeman, åtminstone 1594-1605. Hans hustrus förnamn är okänt, men hennes patronymikon var Persdotter. Jon levde ännu i slutet av 1616, då han betecknas som "utgamal".

En annan av Nils Jonssons ättlingar som var nämndeman hette Halvar Hermansson [R2]. Han tycks ha varit den dominerande bergsmannen i Persbo under 1600-talets första decennier. Halvars hustru, Karin, var fyrmänning med honom. Han tycks därigenom fått större andel i Persbo än sina grannar. En av hans döttrar, Anna, gifte sig med komministern i Norberg Johannes Frederici Hedemorensis. En sonson till Halvar, Hermannus Benedicti Malmenius var också präst. Att präster på detta sätt finns i Halvars närmaste släktkrets tyder på stort inflytande. Han blev änklings 1631, och dog själv 1640. (Observera att alla Halvarssöner som är födda i 1600-talets början inte behöver vara barn till denne Halvar. Det fanns nämligen också en Halvar Olsson i Persbo vid denna tid.)

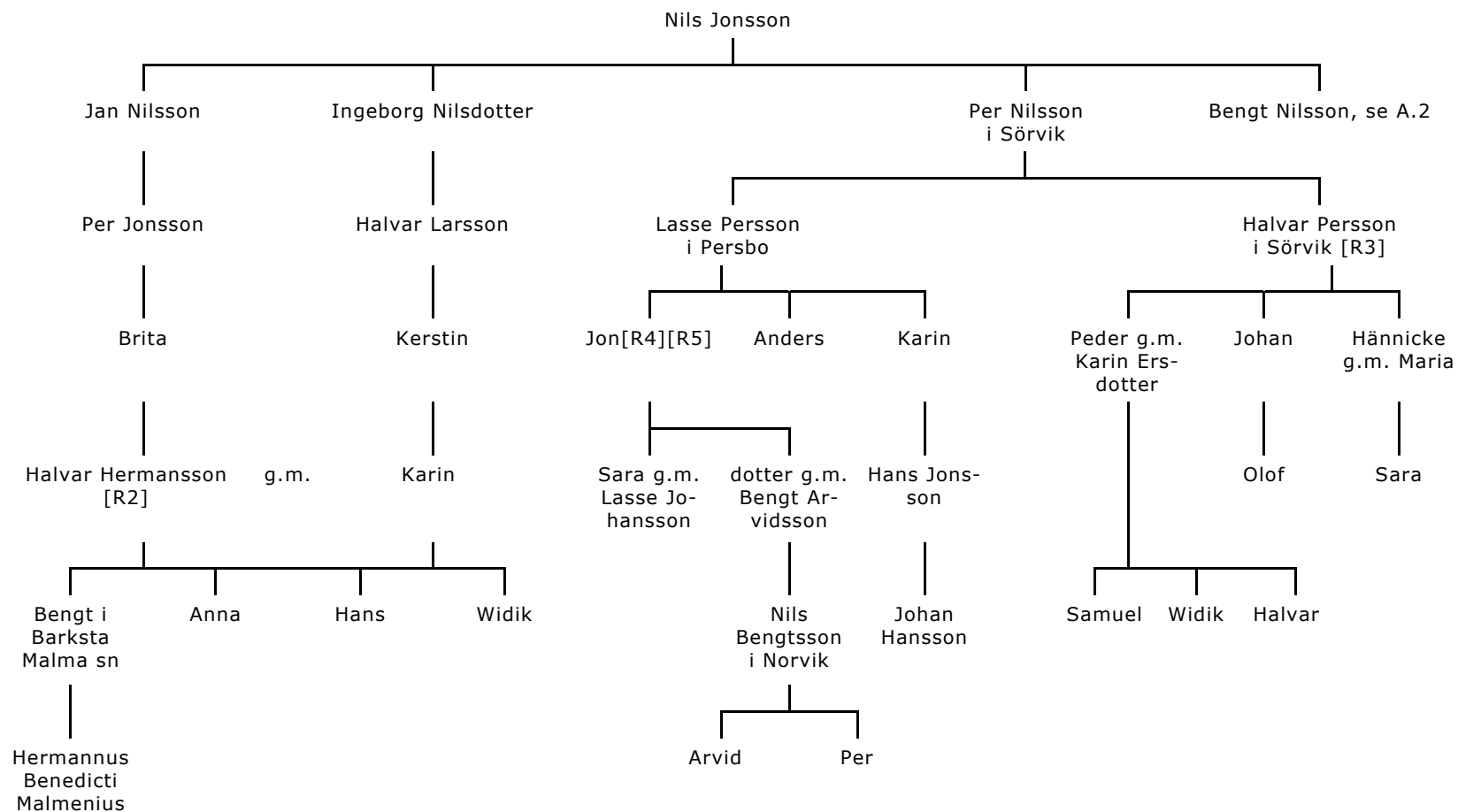
Också på ett annat ställe i släkttavlan finns det en präst. Han hette Widikindus Johannis Grangius, och dog 1677 som kyrkoherde i Skultuna. Hans far, Hans Widiksson, tillhörde en rik och ansedd släkt i Norrvik. Även Hans var nämndeman.

Ett namn i släkttavlan som man studsar på är Spielbo Persson. Hela hans släkt tycks ha ovanliga namn, t ex Hännicke, Evrik, Rigmor och Holsten. Möjligen kan deras förfäder ha varit de "garpar" som invandrade från Tyskland i och med järnhanterings uppsving på 1300- och 1400-talen. I övrigt är inte mycket känt om Spielbo. 1618 har han underlåtit att betala kyrkotiondet, varför han får böta 3 mark. Han dör 1629, och uppges då vara "öfu[er] sine septigio år" [R1]. "Septigio" torde vara en förvanskning av det latinska septuaginta, som betyder sjuttio. Spielbos sonson Peder Hännicksson var i slutet av 1600-talet riksdagsman. Som sådan var han närvarande vid Karl XI:s begravning.

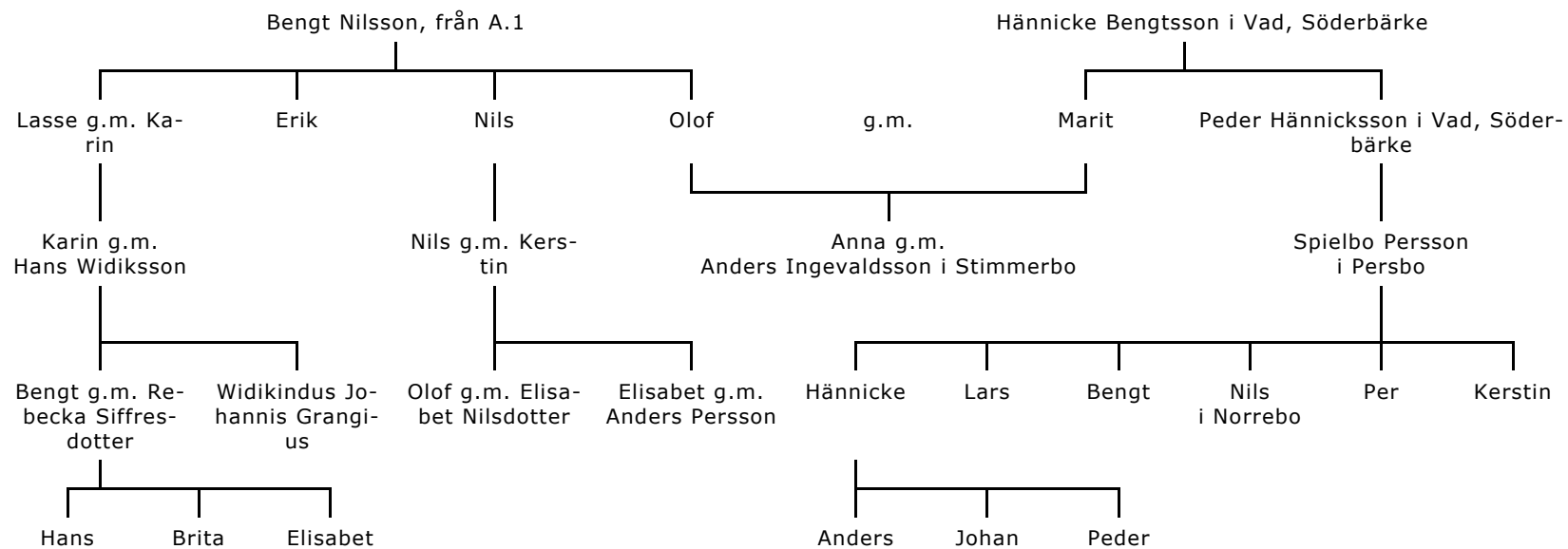
Jag har nu försökt kortfattat beskriva huvuddragen i Persbos äldsta personhistoria, och jag hoppas att någon har haft någon liten nytta med det. Jag måste tyvärr reservera mig för eventuella felaktigheter. Jag är dock benägen att tro att släkttavlan på sid 6-7. är korrekt.

Bilaga A Släkttavlor

A.1 Släkttavla, del 1

A.2 Släkttavla, del 2

Bilaga B Rättelser och kompletteringar

B.1 Kompletteringar vid SGS publicering

När artikeln första gången publicerades ingick inte någon källförteckning. Till publiceringen i nätbiblioteket har författaren därför ställt samman en sådan som redovisas i det följande.

Vidare har de ursprungligen handritade släkttavlorna renritats.

Ett person- och ortsregister baserat på såväl artikelns text som släkttavlorna har dessutom lagts till.

B.2 Rättelser

R1. "öfu[er] sine septigio åhr" skall vara "öfu[er] sine sextije åhr". Spielbo Persson var alltså över sextio (inte sjuttio) år gammal när han dog 1629 (Grangärde C:1, fol. 138v).

Släkttavlorna skulle kunna kompletteras med många fler personer och innehåller dessutom flera felaktigheter. Här nämnes blott de viktigaste rättelserna.

R2. Den "Halvar" som var son till Per Jonssons dotter Brita (hans patronymikon nämnes ej i källan, Kopparbergs läns häradsrättsarkiv I: AI:10, fol. 39v, 16/2 1615) var knappast Halvar Hermansson i Persbo utan snarare Halvar Eriksson i Fragg, Norbergs socken (vänligt påpekande av framlidne Arne Sohlström).

R3. Halvar Persson i Sörvik var inte son till Per Nilsson utan till Peder Hännicksson (eller Henniksson) i Vad (Gillingstam 1971).

R4. Jon Larsson var inte son utan svärson till Lasse Persson. Hans första hustru Karin Larsdotter var dotter till Lasse (Isheden 1984).

R5. Jon Larssons ättlingar behandlas i en fullständigare släkttavla i Isheden 1984.

Källförteckning

Riksarkivet

Landskapshandlingar

Dalarnas handlingar 1539:4

Älvsborgs lösen 1613, vol. 46

Landsarkivet i Uppsala

Grangärde kyrkoarkiv

C:1 Dop-, vigsel- och begravningsbok, m.m. 1628-84 Koppar-

bergs läns häradsrättsarkiv

I Hela Dalarna

AI:1, 4, 5, 8, 10 Domböcker 1544-1615

Ludvika Gammelgårds Arkiv, Ludvika

Gårdshandlingar

Ekström, G. (1971), *Västerås stifts herdaminne* II:1. Västerås.

Gillingstam, H. (1971), Byn Vad i Söderbärke. Studier kring gårdsarkivalier och en hembygdsforskares efterlämnade anteckningar, *Släkt och hävd*, sid. 225-242.

Hedberg, N. (1920), Grangärdebygden och dess näringar under medeltiden och äldre Vasatiden. Ett bidrag till våra bergslagers historia, *Jernkontorets Annaler*, sid. 341-358.

Isheden, B. (1984), En rannsaking av år 1686 i Persbo, Grangärde, *Släkt och Hävd*, sid. 10-18

Person- och ortsregister

Anders Hännicksson..... 6	Johan Hansson 5
Anders Ingevaldsson..... 6	Johan Hännicksson..... 6
Anders Larsson 5	Johannes Frederici Hedemorensis 4
Anders Persson 6	Jon Andersson..... 3
Anna Halvarsdotter..... 4, 5	Jon Larsson 3, 5
Anna Olofsdotter..... 6	Karin Ersdotter..... 5
Arvid Nilsson 5	Karin g.m. Halvar Hermansson 4, 5
Bengt Arvidsson..... 5	Karin Larsdotter 5, 6
Bengt Halvarsson 5	Kerstin g.m. Nils Nilsson 6
Bengt Hansson 6	Kerstin Halvarsdotter..... 5
Bengt Nilsson 3, 5, 6	Kerstin Spielbosdotter 6
Bengt Spielbosson 6	Lars Spielbosson..... 6
Brita Bengtsdotter..... 6	Lasse Bengtsson 6
Brita Persdotter 5	Lasse Johansson 5
Elisabet Bengtsdotter 6	Lasse Persson 3, 5
Elisabet Nilsdotter 6	Lasse Ravalsson 3
Erik Bengtsson 6	Maria g.m. Hännicke Halvarsson 5
Halvar Hermansson 4, 5	Marit Hännicksdotter 6
Halvar Larsson 3, 5	Nils Bengtsson 5, 6
Halvar Olsson 4	Nils Jonsson 3, 5
Halvar Persson 5	Nils Nilsson 6
Halvar Widiksson 5	Nils Spielbosson 6
Hans Bengtsson 6	NN Andersdotter g.m. Bengt Arvidsson 5
Hans Halvarsson 5	Olof Bengtsson..... 6
Hans Jonsson 5	Olof Johansson..... 5
Hans Widiksson 4, 6	Olof Nilsson 6
Hermannus Benedicti Malmenius 4, 5	Peder Halvarsson 5
Hännicke Bengtsson..... 6	Peder Hännicksson 4, 6
Hännicke Halvarsson..... 5	Per Jonsson 5
Hännicke Spielbosson 6	Per Nilsson 3, 5
Ingeborg Nilsdotter 5	Per Spielbosson..... 6
Jan Nilsson 5	Persbo, Grangärde sn 3
Johan Halvarsson 5	

Rebecka Siffresdotter.....	6	Sörvik, Grangärde sn.....	3
Samuel Pedersson	5	Vad, Söderbärke sn.....	3
Sara Hännickedotter	5	Widik Halvarsson	5
Sara Jonsdotter	5	Widik Pedersson	5
Spielbo Persson	4, 6	Widikindus Johannis Grangius4, 6	

Bilaga C Originalutgåva i skannad form

På följande sidor återges originalartikeln så som den trycktes i Släktforskaren nr 1 1981.

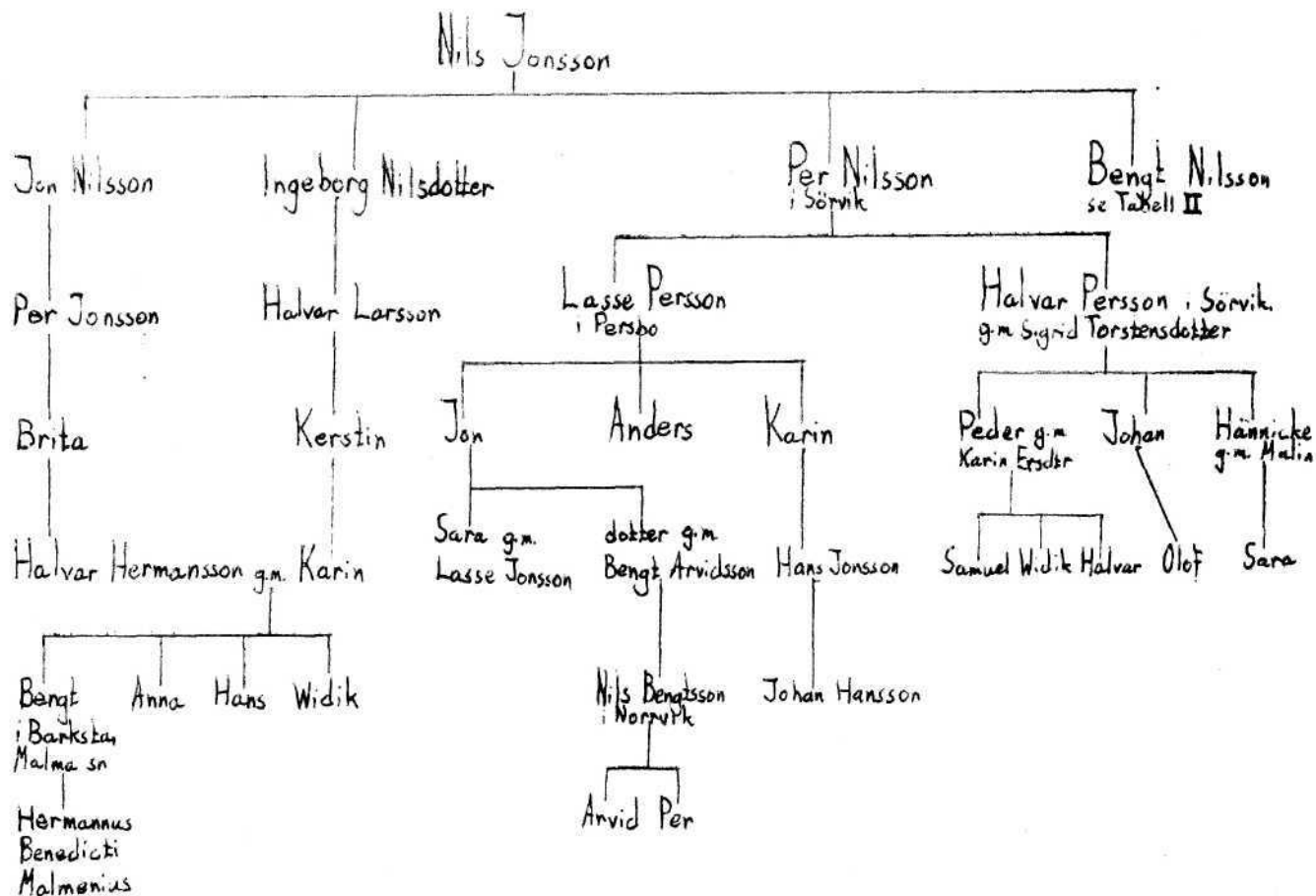
Persbo

Persbo är en liten by som ligger 5 km norr om Ludvika. Som för de andra byarna i Grangärde och Ludvika socknar är dess äldsta historia döljd i mörker. Det enda säkra man kan säga är att byns förste bebyggare bör ha hetat Per. 1539 kastas dock en ljusglimt över byn. I den äldsta jordeboken får man nämligen veta att byn då ägdes av Lasse Persson och Bengt. Efter 1539 kommer jordeböckerna regelbundet, och man får reda på nya ägare allt eftersom. Emedan byn är liten är det förhållandevis lätt att knyta ihop släktskapsband mellan de olika ägarna.

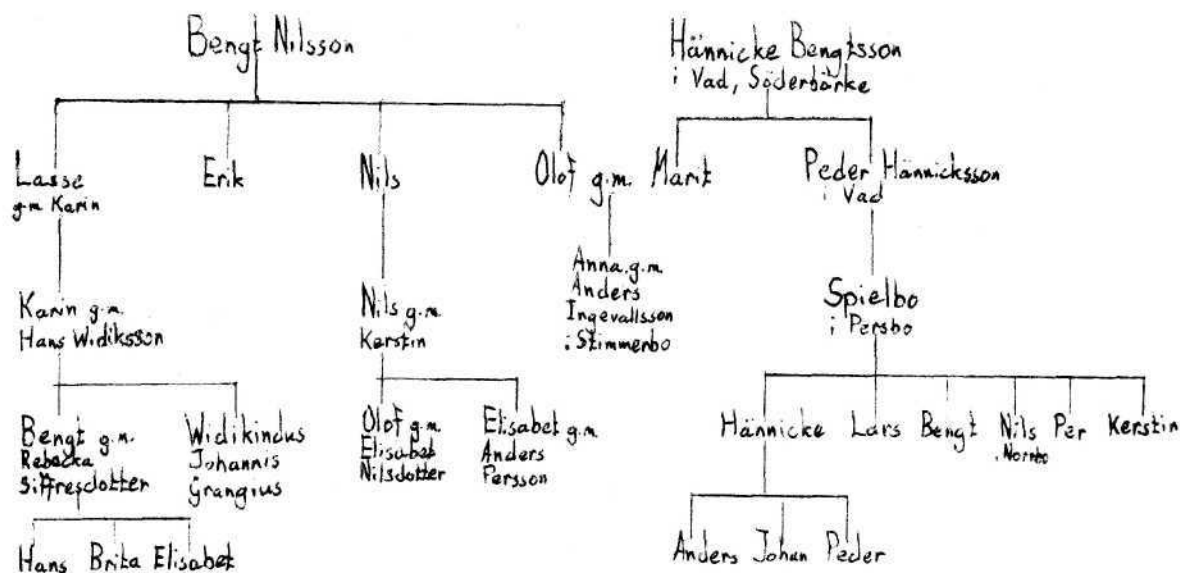
I domböckerna får man sedan en mycket värdefull komplettering. På några ställen förekommer t o m hela genealogier. Med hjälp av domboken kan man kasta en liten ljusstråle längre tillbaka i tiden än till 1539. På två ställen uppges nämligen att den ovannämnde Bengts far hette Nils Jonsson. Efter ytterligare utredande i domböcker, jordelängder, mantalslängder och kyrkoböcker m m har släkttavlan här till höger kunnat sammanställas. (Uppgifterna rörande Vad i Söderbärke är hämtade från Hans Gillingstams artikel "Byn Vad i Söderbärke" i Släkt och Hävd 1971:1.) Jag skall nu försöka meddela lite närmare upplysningar om några av de i släkttavlan nämnda.

Persbos äldste kände inbyggare hette alltså Nils Jonsson. Han torde vara född i mitten av 1400-talet, och död före 1539. Det tycks vara till honom som Jon Anderssons i Sörvik far pantsatt sitt hemman. Jon Andersson och hans bröder lånade 1549 pengar av kronan för att lösa igen hemmanet. De tycks emellertid inte löst igen hela hemmanet. Nils Jonssons söner Bengt och Per får nämligen 1550 fasta (lagfart) på "Storeteckt" och "Munkebakka" i Sörvik, vilka deras "ffad" hadhe j pant" av Jons far. Också det faktum att Nils' son Per flyttade till Sörvik tyder på detta.

Nils Jonssons andre son Bengt var nämndeman åtminstone 1550-1557. Nämndemän var också Bengts bror Per, dennes son Lasse, samt Halvar Larsson. Bengt anklagades 1550 av bergsfogden i Västerbergslagen Lasse Ravalsson för att ha gjort osmundsjärn som vägde för litet. Han erkände också detta och fick böta 40 mark.

Tab. II

OBS: Många intressanta fakta har måst uteslutas ur dessa släkttavlor p g a utrymmesbrist.

I 1571 års längd över Älvsborgs lösen förekommer Jon Larsson, en sonsons son till Nils Jonsson. Han är då taxerad till 378 mark och 2 öre, vilket innebär en fjärdeplats av femtio taxerade. Även Jon var nämndeman, åtminstone 1594-1605. Hans hustrus förnamn är okänt, men hennes patronymikon var Persdotter. Jon levde ännu i slutet av 1616, då han betecknas som "utgamal".

En annan av Nils Jonssons ättlingar som var nämndeman hette Halvar Hermansson. Han tycks ha varit den dominerande bergsmannen i Persbo under 1600-talets första decennier. Halvars hustru, Karin, var fyrmänning med honom. Han tycks därigenom fått större andel i Persbo än sina grannar. En av hans döttrar, Anna, gifte sig med komministern i Norberg Johannes Frederici Hedemorensis. En sonson till Halvar, Hermannus Benedicti Malmenius var också präst. Att präster på detta sätt finns i Halvars närmaste släktkrets tyder på stort inflytande. Han blev änkling 1631, och dog själv 1640. (Observera att alla Halvarssöner som är födda i 1600-talets början inte behöver vara barn till denne Halvar. Det fanns nämligen också en Halvar Olsson i Persbo vid denna tid.)

Också på ett annat ställe i släkttavlan finns det en präst. Han hette Widikindus Johannis Grangius, och dog 1677 som kyrkoherde i Skultuna. Hans far, Hans Widiksson, tillhörde en rik och ansedd släkt i Norrvik. Även Hans var nämndeman.

Ett namn i släkttavlan som man studsar på är Spielbo Persson. Hela hans släkt tycks ha ovanliga namn, t ex Hännicke, Evrik, Rigmor och Holsten. Möjligen kan deras förfäder ha varit de "garpar" som invandrade från Tyskland i och med järnhanteringes uppsving på 1300- och 1400-talen. I övrigt är inte mycket känt om Spielbo. 1618 har han underlåtit att betala kyrkotiondet, varför han får böta 3 mark. Han dör 1629, och uppges då vara "öfu[er] sine septigio åhr". "Septigio" torde vara en förvanskning av det latinska septuaginta, som betyder sjuttio. Spielbos sonson Peder Hännicksson var i slutet av 1600-talet riksdagsman. Som sådan var han närvarande vid Karl XI:s begravning.

Jag har nu försökt kortfattat beskriva huvuddragen i Persbos äldsta personhistoria, och jag hoppas att någon har haft någon liten nytta med det. Jag måste tyvärr reservera mig för eventuella felaktigheter. Jag är dock benägen att tro att släkttavlan på sid 5. är korrekt.

Anders Winroth